

**Система навчання
іноземних мов і культур
студентів мовних
спеціальностей
(викладачів, перекладачів)**

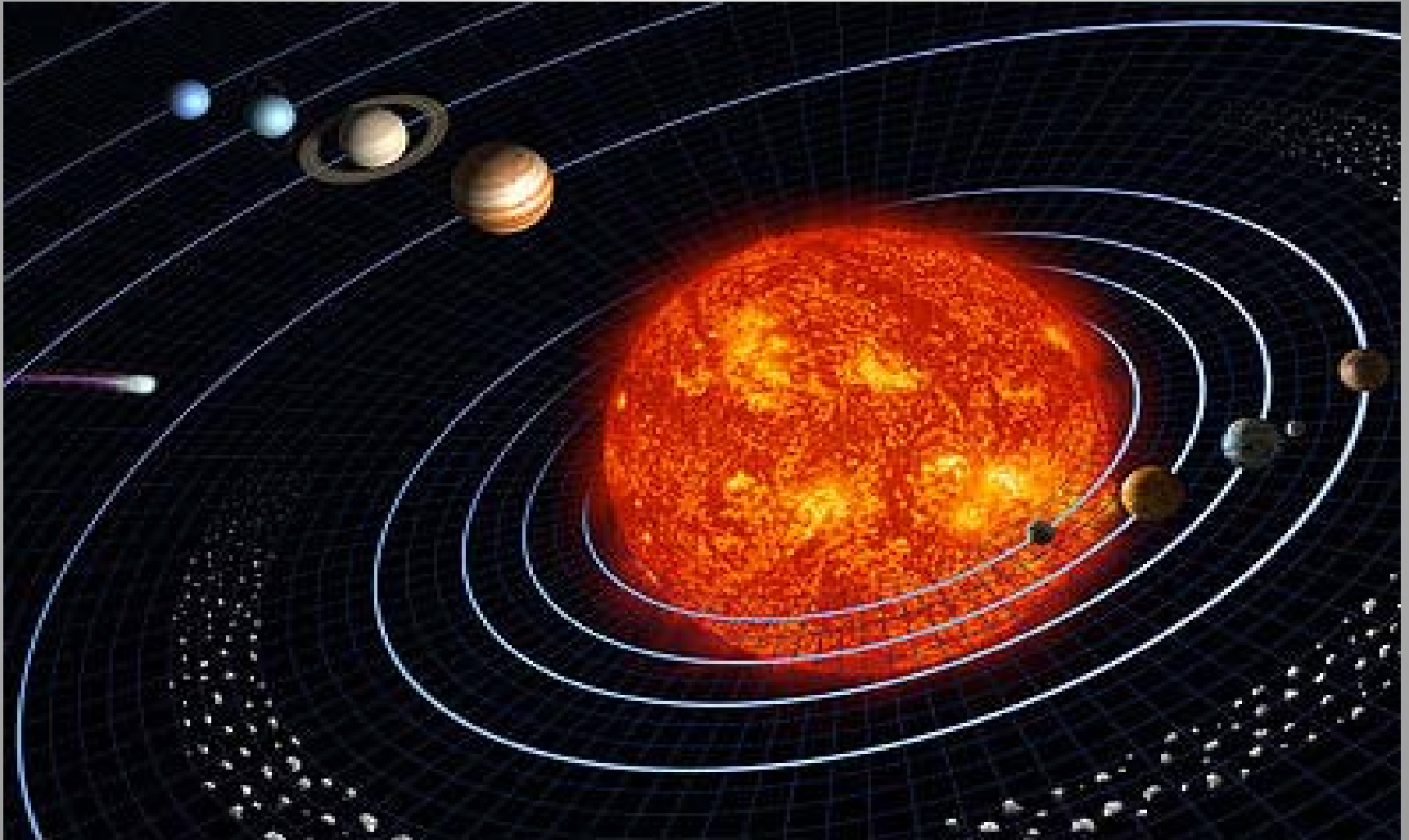
С.Ю.Ніколаєва

**доктор педагогічних наук,
професор**

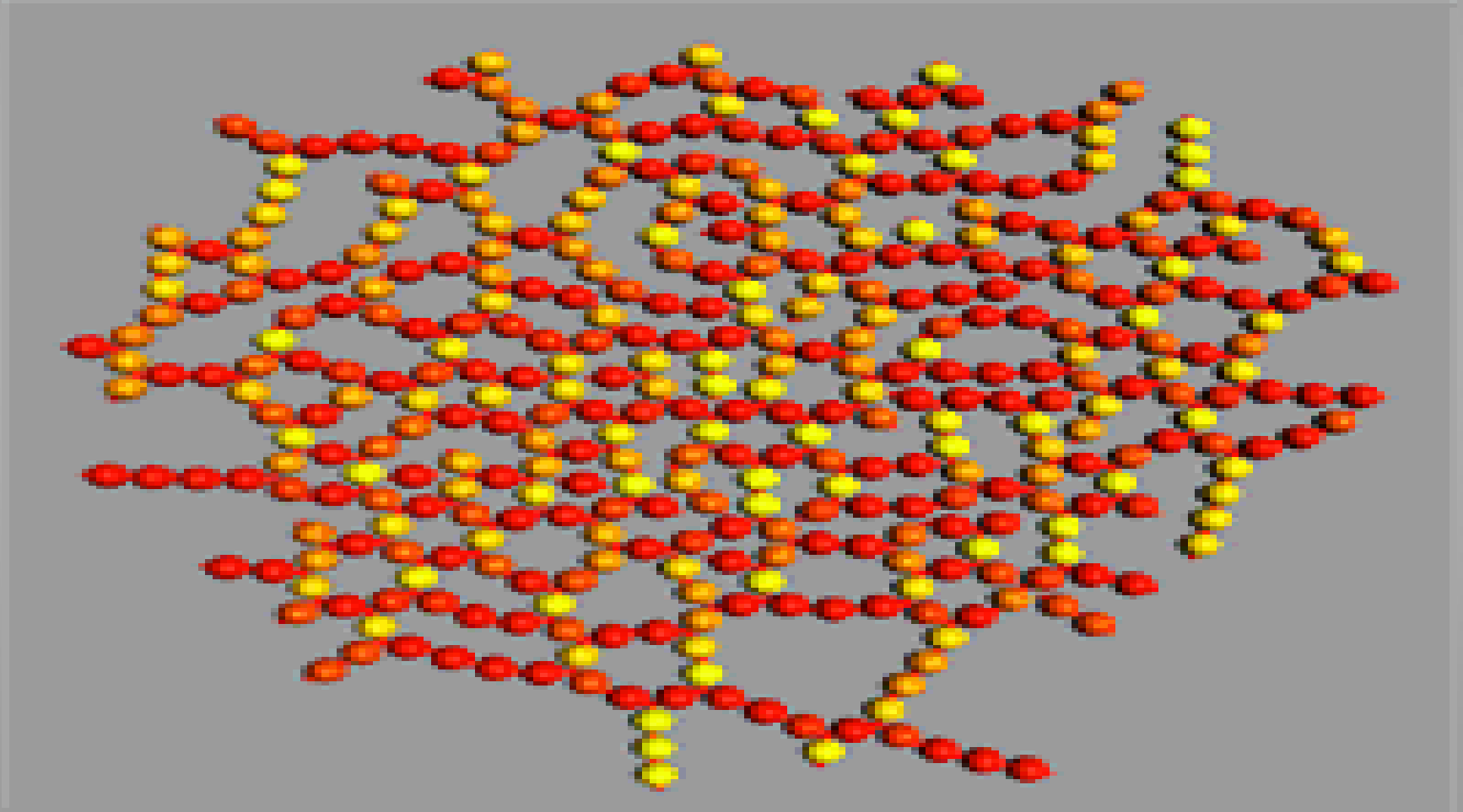
Питання для обговорення

1. Які підсистеми входять до системи навчання іноземних мов (ІМ)?
2. Що є узагальненою метою і результатом навчання ІМ студентів мовних спеціальностей?
3. Які цілі навчання ІМ передбачає сучасна методика?
4. Чим відрізняється предметний аспект змісту навчання ІМ від процесуального ?
5. В чому різниця між загальнодидактичними і методичними принципами навчання ІМ?
6. Який метод навчання ІМ вважається основним у сучасній методиці?
7. Які засоби навчання ІМ відносяться до основних?
8. Які організаційні форми навчання ІМ найбільш ефективні?

Які інші системи Ви знаєте ?

1. Які підсистеми входять до системи навчання іноземних мов (ІМ)?

Система навчання ІМ

- **Система** – сукупність елементів, які знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним і утворюють певну цілісність, єдність.
- **Система навчання ІМ** – сукупність основних компонентів навчального процесу, які визначають відбір іншомовного матеріалу для занять, форми його подання, методи і способи навчання, а також способи його організації.

Особливості системи навчання ІМ

Функціональність	Здатність функціонування системи у процесі навчання в залежності від поставленої мети
Складність	Система охоплює багато підсистем, які у процесі навчання вступають у певні взаємозв'язки одна з одною та із середовищем як цілісні утворення, що знаходяться у певній ієрархічній залежності
Відкритість	Система піддається впливу з боку середовища і готова включати до своєї структури нові підсистеми, поява яких зумовлена досягненнями самої методики і суміжних з нею наук

Основні види навчання ІМ

За критерієм взаємодії викладача і студента	<ul style="list-style-type: none">• контактне• дистантне
За критерієм способу організації	<ul style="list-style-type: none">• активне• інформативне
За критерієм зв'язку змісту навчання з майбутньою професією	<ul style="list-style-type: none">• контекстне• позаконтекстне
За критерієм реалізації принципу свідомості	<ul style="list-style-type: none">• інтуїтивне• свідоме
За критерієм орієнтованості на учасників навчально-виховного процесу	<ul style="list-style-type: none">• орієнтоване на викладача• орієнтоване на студента

Складники навчального процесу

**Основні компоненти навчального процесу
з ІМ у вищих навчальних закладах**

**Діяльність
викладача
(викладання)**

**Організація
навчання**

**Діяльність
студента
(учіння)**

Організація навчання (н) ІМ

- підходи до н. (**вихідні** концептуальні положення)
- цілі н. («з **якою метою** навчати?»)
- зміст н. («**чого** навчати?»)
- принципи н. («**як організувати** навчальний процес?»)
- методи н. («**як навчати?**» – шлях до поставленої мети)
- засоби н. («**за допомогою чого** навчати?»)
- форми н. («**які заняття** проводити?»)
- умови н. («**що забезпечує ефективність** організації навчання?»)

Підхід до навчання ІМ

- **Підхід до навчання ІМ** – базова категорія навчання ІМ, яка визначає стратегію навчання і вибір методу навчання, за допомогою якого реалізується ця стратегія; точка зору на сутність того, як слід формувати міжкультурну комунікативну компетенцію.

Основні підходи до навчання ІМ

- **Компетентнісний**: формування у студентів професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції
- **Комунікативно-діяльнісний** (особистісно-діяльнісний): навчання іншомовної діяльності через іншомовну діяльність
- **Культурологічний**: формування у студентів міжкультурної комунікативної компетенції
- **Рефлексивний**: формування у студентів рефлексивної компетенції (здатності до самоспостереження ...)
- **Рівневий**: процес навчання ІМ орієнтований на рівні володіння мовою, визначені Радою Європи (відкриття, виживання, рубіжний, просунутий, автономний, компетентний)
- **Студенто-центрований**: навчальний процес орієнтований на студента
- **Професійно орієнтований**: взаємопов'язане формування у студентів іншомовної комунікативної і професійної компетенцій (викладача/перекладача)

2. Що є стратегічною метою і результатом навчання ІМ студентів мовних спеціальностей?

Стратегічна мета і результат навчання ІМ

- Результат будь-якої мовної освіти – сформована **мовна особистість**.
- Результат освіти в галузі іноземних мов – **вторинна мовна особистість** як показник здатності людини брати повноцінну участь у міжкультурній комунікації.

Мовна особистість

- **Мовна особистість** – будь-який носій тієї чи іншої мови, охарактеризований на основі аналізу створених ним текстів з точки зору використання засобів цієї мови для відображення навколишньої дійсності (картини світу) *(А.М.Щукін, 2007р.)*.

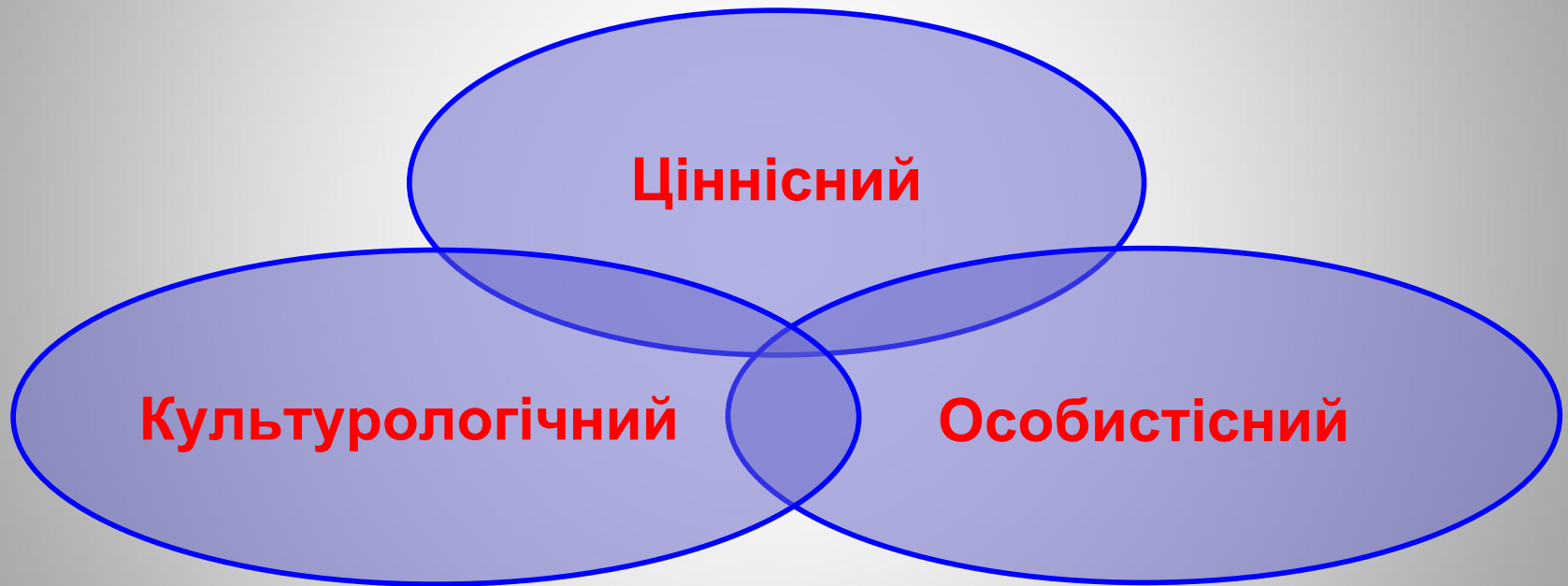
Компоненти мовної особистості

(за В.В.Красних, 2001 р.)

Компоненти змісту мовної особистості

(за В.А.Масловою, 2007 р.)

Модель мовної особистості

(за Ю.М. Карауловим, 1987 р.)

Нульовий рівень – вербально-семантичний

Перший рівень – когнітивний

Другий рівень – прагматичний

Модель мовної особистості і завдання методики навчання мови

(за Ю.М.Карауловим, 1987 р.)

0 рівень – формування автоматизованих навичок використання типових структур

1 рівень – розгортання тексту за темами і семантичними полями;
стиснення вихідного тексту до “проблеми”

2 рівень – вибір мовних засобів, відповідних комунікативним вимогам їх застосування

Вторинна мовна особистість

(за Н.Д. Гальсковою, 2004 р.)

- **Вторинна мовна особистість** – сукупність здібностей/готовності людини до продукування мовленнєвих дій в умовах автентичного спілкування з представниками інших культур.

Модель вторинної мовної особистості

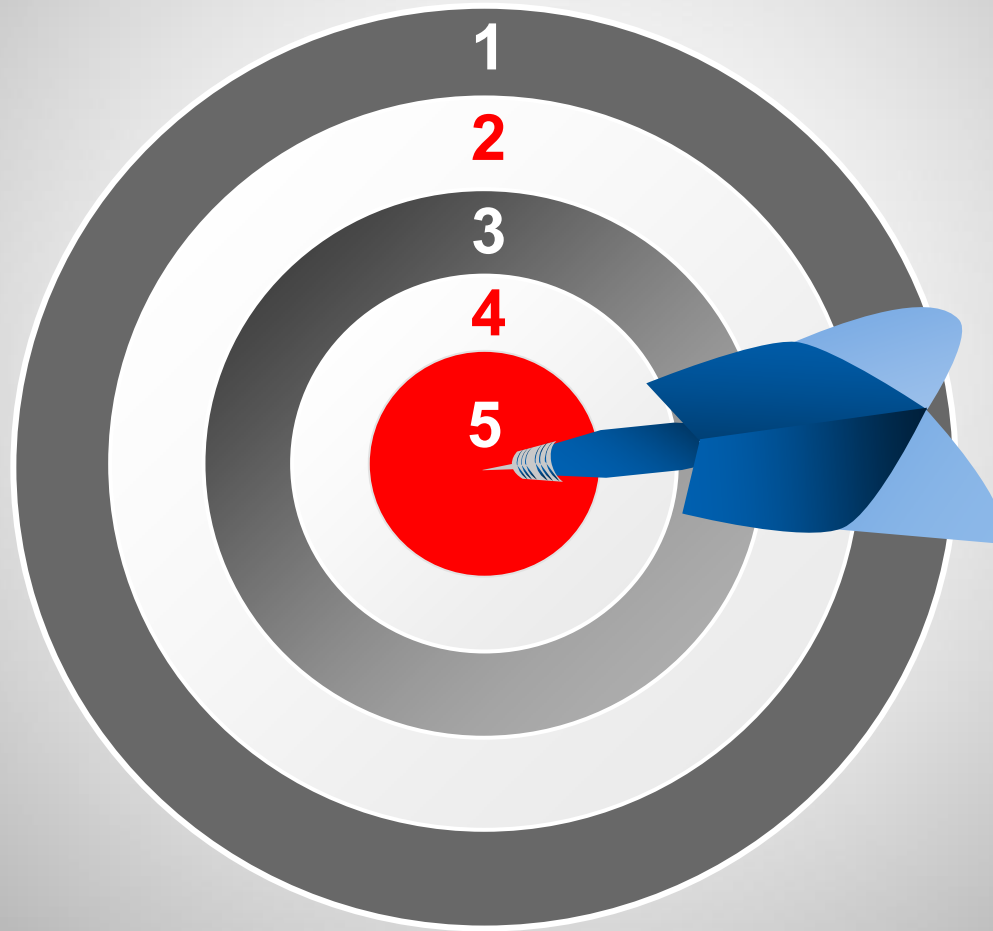
(за І.І. Халєвою, 1989 р.)

Нульовий рівень – вербально-семантичний

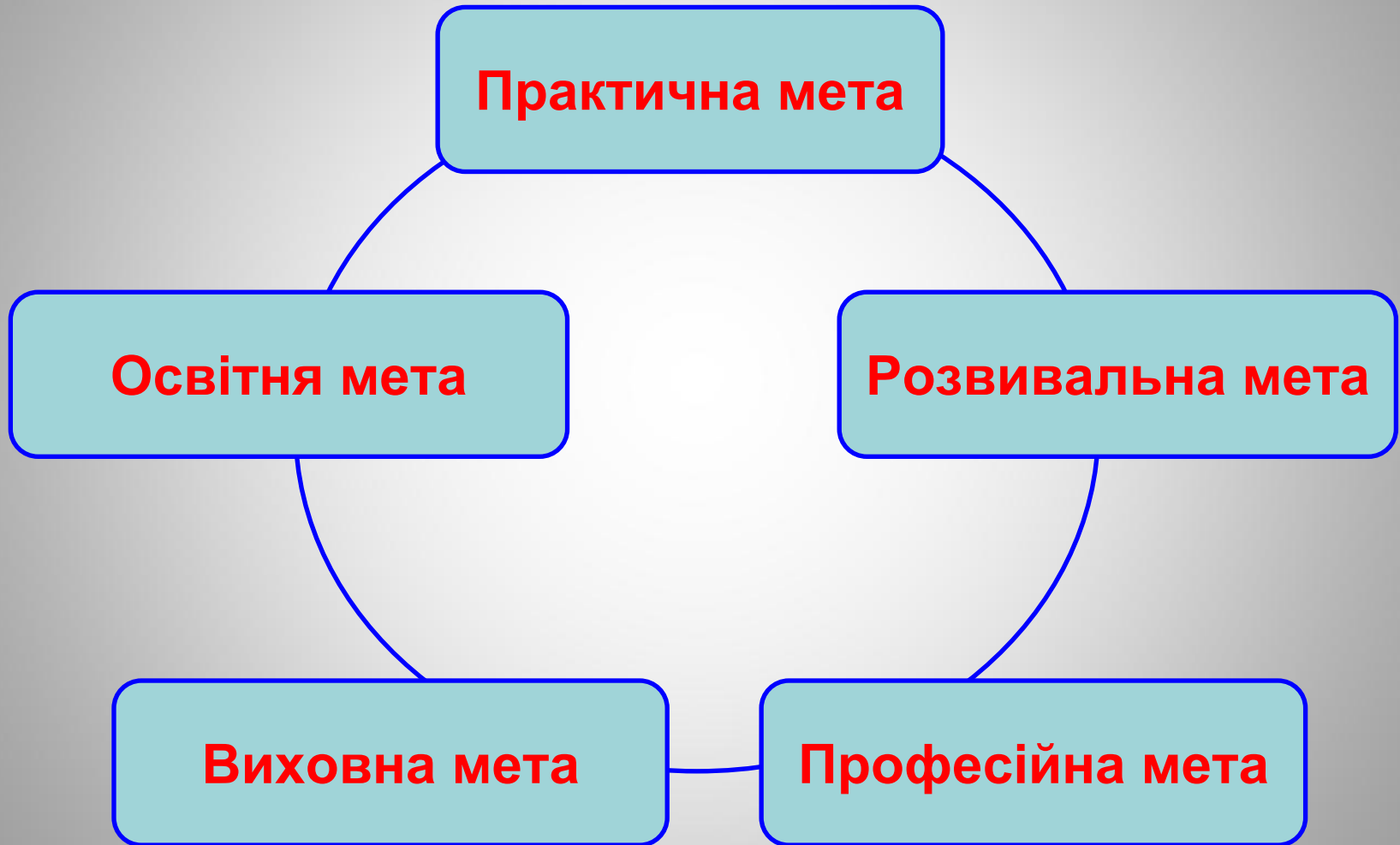
Перший рівень – КОГНІТИВНИЙ (тезаурус 1 + тезаурус 2)

Другий рівень – прагматичний

3. Які цілі навчання ІМ передбачає сучасна методика?

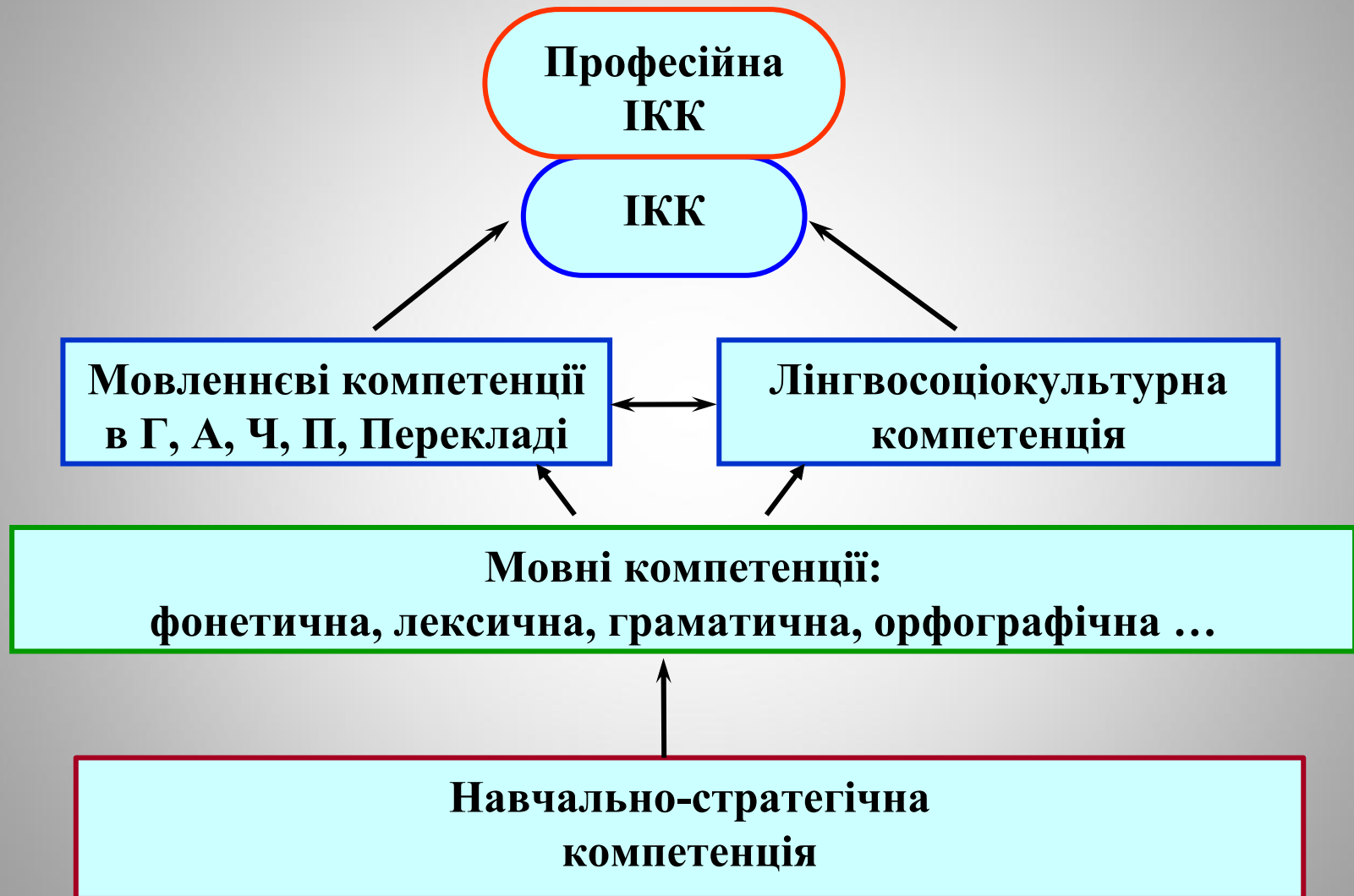
Цілі навчання ІМ

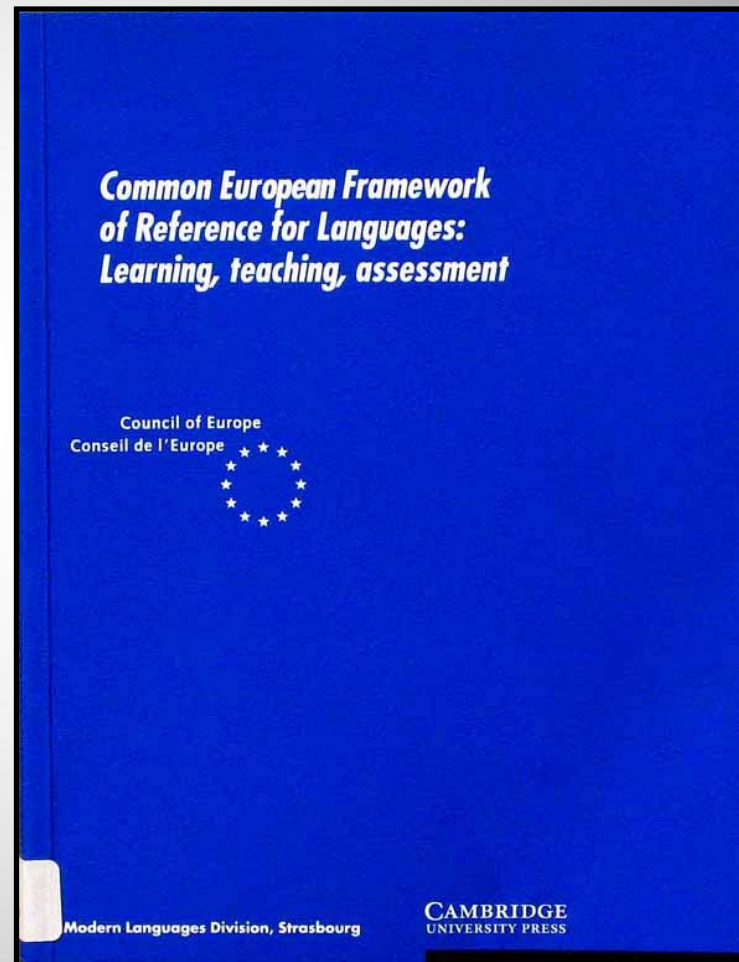
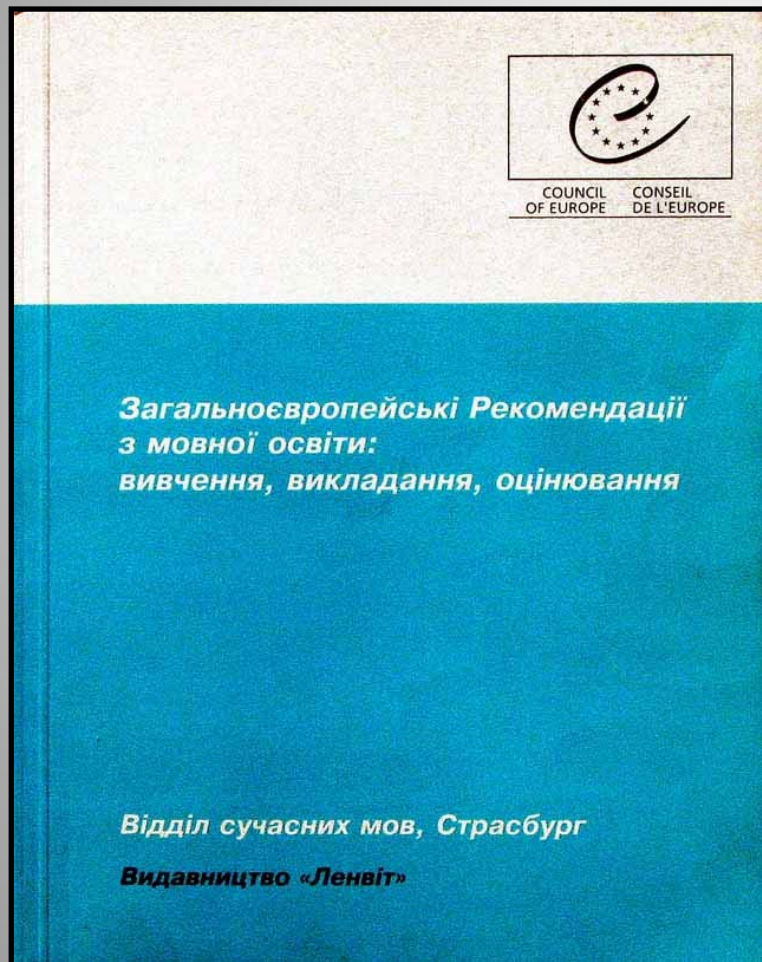
Пригадайте терміни

- **Професійна іншомовна комунікативна компетенція** – володіння ІМ як предметом і засобом навчання міжкультурного діалогу у майбутній діяльності викладача ІМ / перекладача.
- **Іншомовна комунікативна компетенція** – уміння успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, яка вивчається, у відповідності до норм і культурних традицій в умовах прямого й опосередкованого контактів.

Компоненти практичної мети навчання ІМ

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти... (ЗЄР)

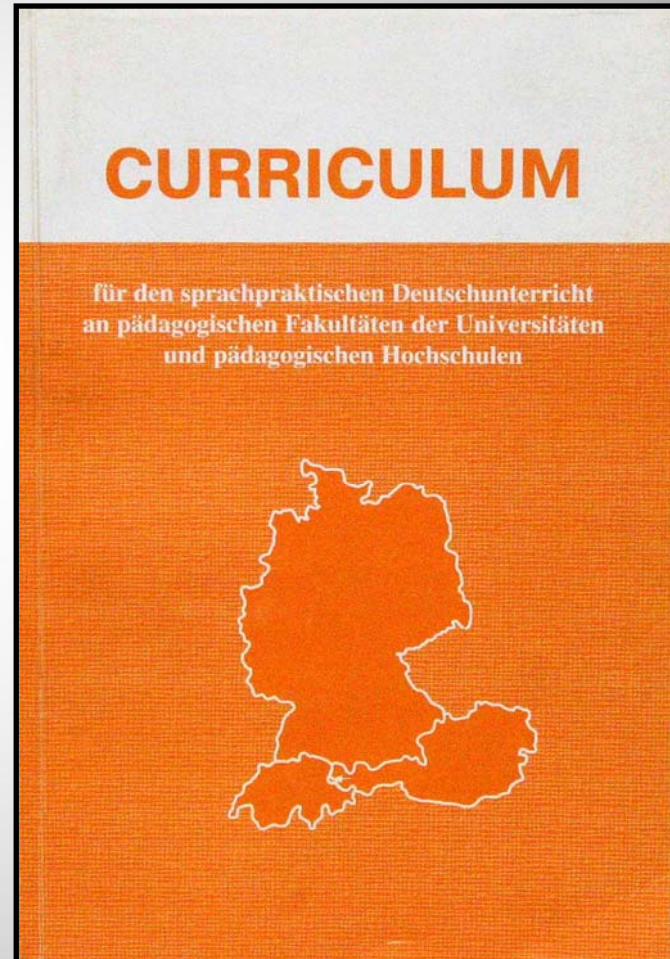
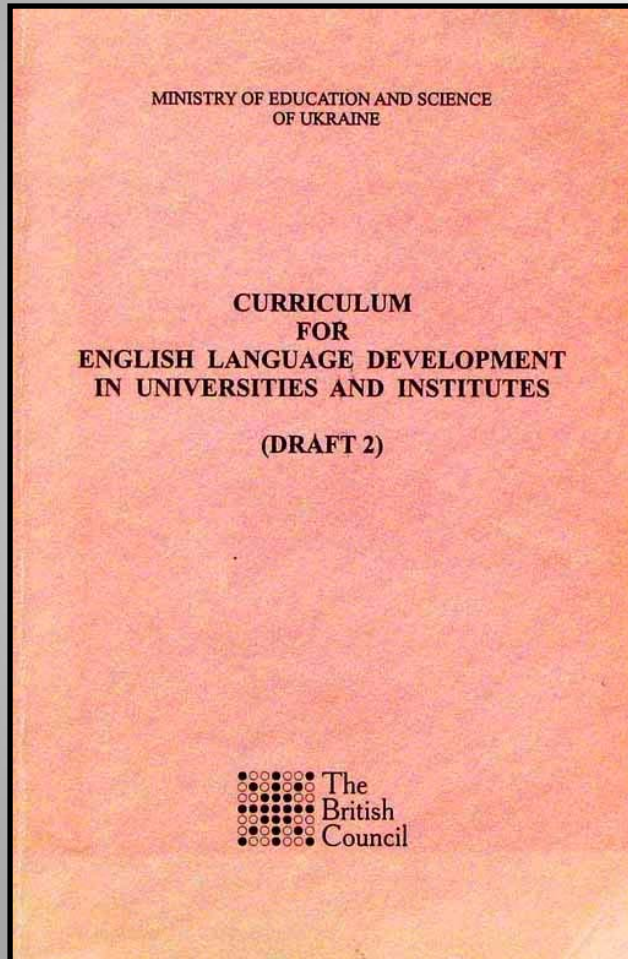
Рівні володіння загальноновживаною і професійно орієнтованою ІМ за ЗЄР

Рівні володіння загальноновживаною ІМ	Рівні володіння професійно орієнтованою ІМ (* p – professional)
B1 – Threshold (рубіжний)	B1p* – Threshold professional (рубіжний професійно орієнтований)
B2 – Vantage (просунутий)	B2p – Vantage professional (просунутий професійно орієнтований)
C1 – Effective (автономний)	C1p – Effective professional (автономний професійно орієнтований)
C2 – Mastery (компетентний)	C2p – Mastery professional (компетентний професійно орієнтований)

Рівні володіння загальноновживаною ІМ майбутніми вчителями/перекладачами за Загальноєвропейськими Рекомендаціями

Курс навчання	Вид мовленнєвої компетенції (К.)				
	К. в аудію- ванні	К. у діалогічному мовленні	К. у монологічному мовленні	К. у читанні	К. у письмі
I	B2.1	B2.1	B2	B2	B2.1
II	B2.2	B2.2	C1.1	C1.1	B2
III	C1.1	C1.1	C1.2	C1.2	C1.1
IV	C1.2	C1.2	C2.1	C2	C1.2
V	C2.1	C2.1	C2.2	C2	C2.1

Типові програми з іноземних мов

Приклад структування цілей навчання

(загальне аудіювання)

Курс	Рівень володіння	Кінцева мета (за ЗЄР)
I	B2.1	Навчити розуміти основний зміст усного висловлювання, складного у змістовому та лінгвістичному планах, як на конкретні, так і на абстрактні теми...
II	B2.2	Навчити розуміти нормативне усне мовлення, живе або в запису, як на знайомі, так і незнайомі теми...
III	C1.1	Навчити розуміти розгорнуте мовлення, яке характеризується порушеннями логіки викладу...
IV	C1.2	Навчити розуміти розгорнуте мовлення на абстрактні або складні теми (поза сферою інтересів студента) ...
V спец.	C2.1	Навчити повністю розуміти будь-який вид усного мовлення, живого чи в запису, що звучить з природною швидкістю...
V маг.	C2.1 професійно орієнтоване	???

Підсистема цілей навчання загального аудіювання студентів I курсу (приклад)

Курс	Модуль	Рівень володіння	Кінцева мета
I	1	B2.1.1	Навчити розуміти усне мовлення викладача та аудіотексти з теми “Я і моє оточення”
	2	B2.1.2	...
	3	B2.1...	...

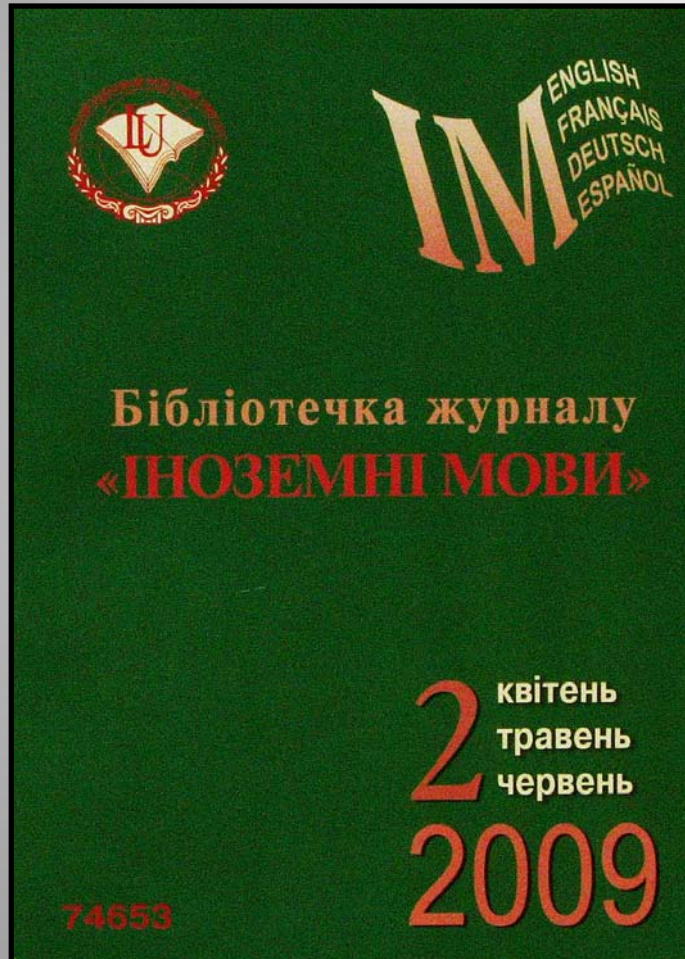
Завдання навчання загального аудіювання студентів I курсу в межах модуля 1 (приклад)

Курс	Модуль	Заняття	Кінцева мета
I	1	1	Навчити розуміти розповідь викладача про її/його студентські роки, яке містить фразеологічні звороти
		2 ... МКР	Фактори конкретизації цілей: <ul style="list-style-type: none">• стратегії аудіювання• типи аудіоматеріалів• види аудіотекстів• обсяг аудіоматеріалів• кількість пред'явлень• наявність опор• джерела мовлення• наявність фонових шумів

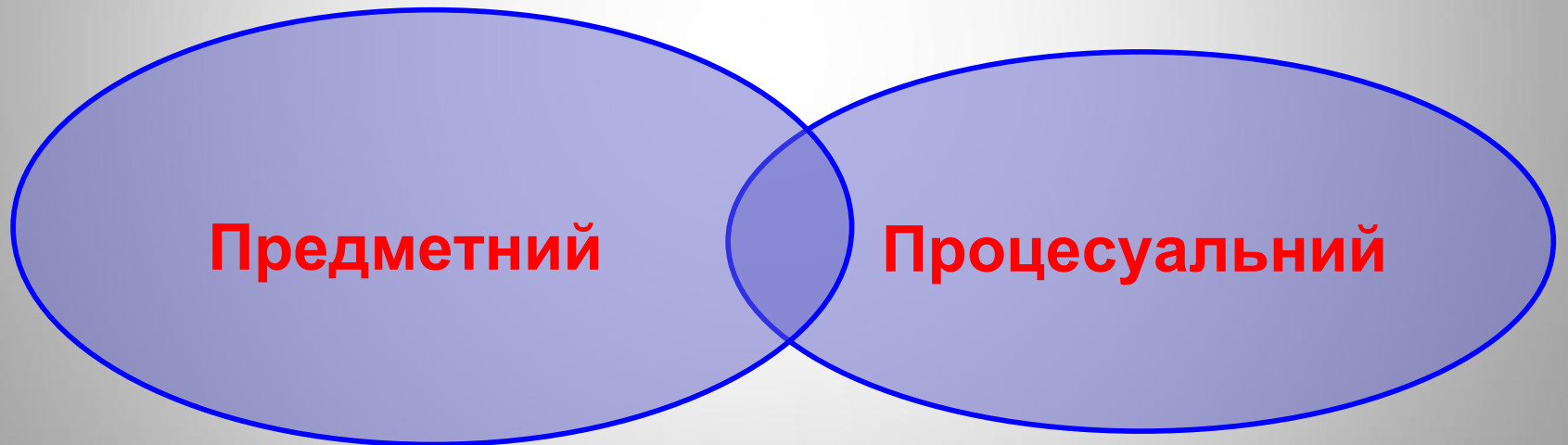
Підсистема цілей навчання професійно орієнтованого аудіювання майбутніх викладачів (приклад)

Курс	Рівень володіння проф. орієн. ауд.	Кінцева мета ??? (можливий варіант)
I	B2.1	Навчити повністю розуміти автентичні професійно орієнтовані аудіотексти
II	B2.2	Навчити повністю розуміти фрагменти лекцій з педагогіки/психології ...
III	C1.1	Навчити повністю розуміти фрагменти лекцій з методики викладання ІМ ...
IV	C1.2	Навчити повністю розуміти фрагменти лекцій з лінгвістичних дисциплін...
V спец.	C2.1	Навчити повністю розуміти професійно орієнтовані лекції ...
V маг.	C2.1	Навчити розуміти наукові доповіді з тематики магістерської роботи.

4. Чим відрізняється предметний аспект змісту навчання ІМ від процесуального ?

Компоненти змісту навчання ІМ

Предметний аспект змісту навчання ІМ

- 1. Сфери і види спілкування, функції, ситуації та ролі невербальні засоби комунікації**
 - **Комунікативні цілі і наміри**
 - **Теми, проблеми і тексти**
- 2. Лінгвосоціокультурний матеріал (країнознавчий і лінгвокраїнознавчий)**
 - **Орієнтація у соціальній ситуації і керування нею**
- 3. Мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний, орфографічний)**
- 4. Навчальні і комунікативні стратегії**

Процесуальний аспект змісту навчання ІМ

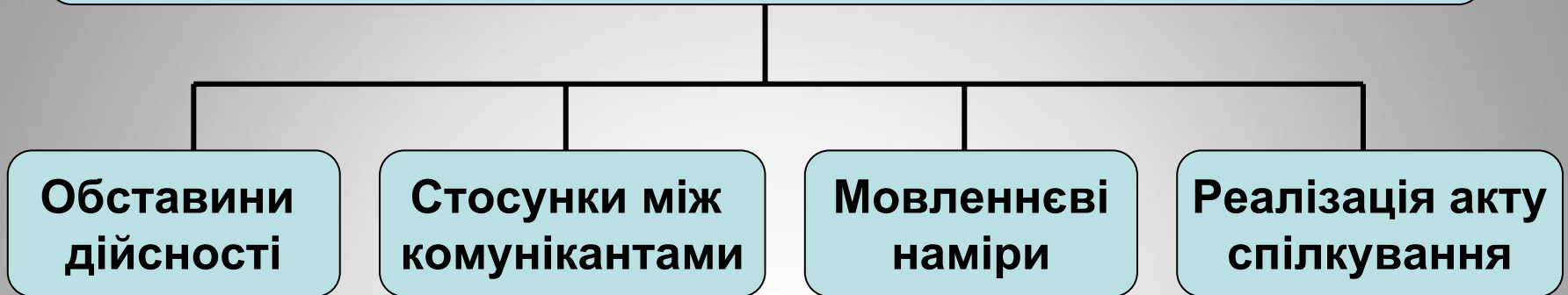
- 1. Професійні вміння аудіювати, говорити, читати, писати, перекладати і вправи для їх розвитку**
 - **Відповідні знання**
- 2. Професійні вміння вступати у комунікативні стосунки і вправи для їх розвитку**
 - **Навички оперування лінгвосоціокультурним матеріалом і вправи для їх формування**
 - **Відповідні знання**
- 3. Навички оперування мовним матеріалом і вправи для їх формування**
 - **Відповідні знання**
- 4. Професійні вміння оперування навчальними і комунікативними стратегіями і вправи для їх розвитку**
 - **Відповідні знання**

Комунікативно-мовленнєва ситуація

- **Визначення:** динамічна система взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного і суб'єктивного планів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування і визначають її поведінку у межах одного акту спілкування.

(В.Л. Скалкін, 1989 р.)

Чинники комунікативно-мовленнєвої ситуації

Приклад:

Ви приїхали на стажування до Великої Британії. Вам необхідно знайти місце для проживання. Ви знайшли оголошення в газеті і вирішили зателефонувати.

Текст оголошення:

Назвіть себе.

Розпитайте про умови проживання.

Поцікавтеся розміром платні.

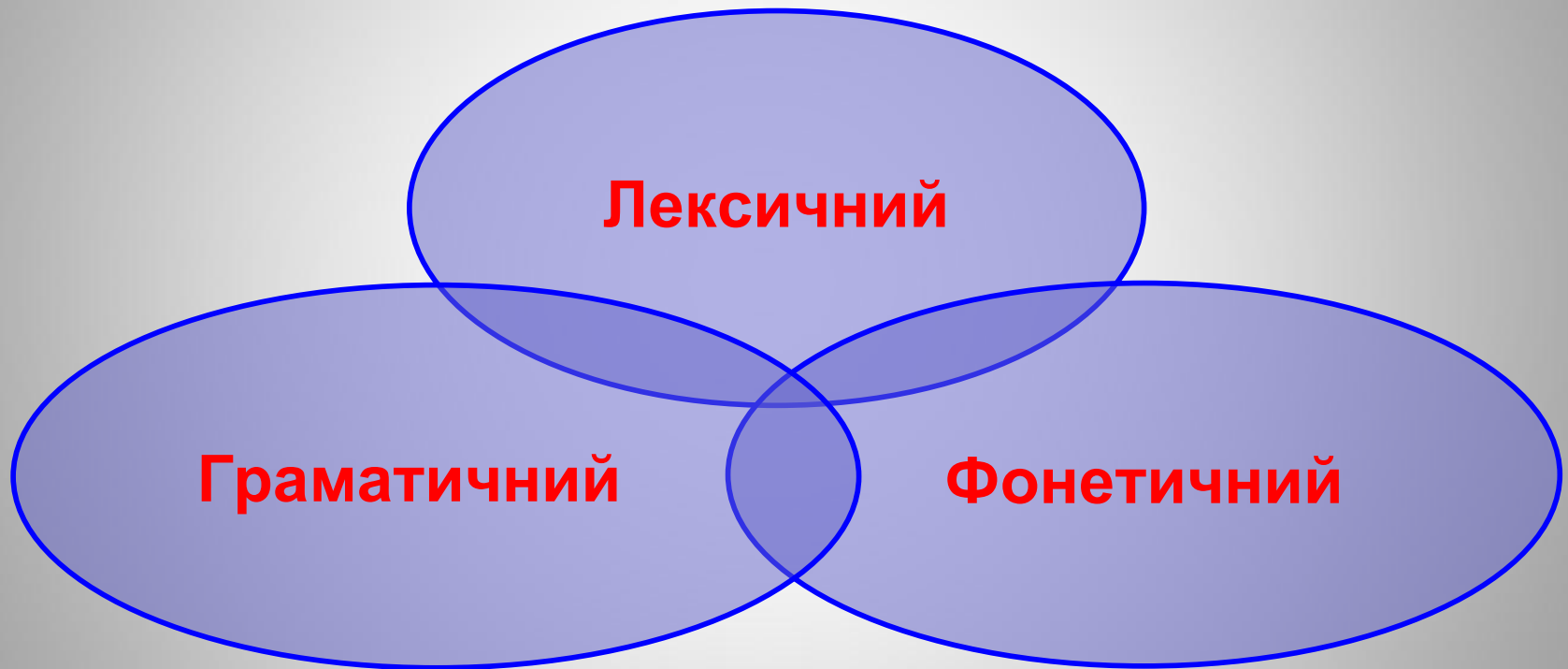
З'ясуйте, на який термін здається кімната.

Домовтеся про зустріч.

Принципи відбору змісту навчання ІМ

- **Принцип** необхідності і достатності змісту для реалізації цілей навчання міжкультурного спілкування
- **Принцип** доступності для засвоєння змісту навчання у цілому і його частин зокрема
- **Принцип** професійної спрямованості змісту навчання

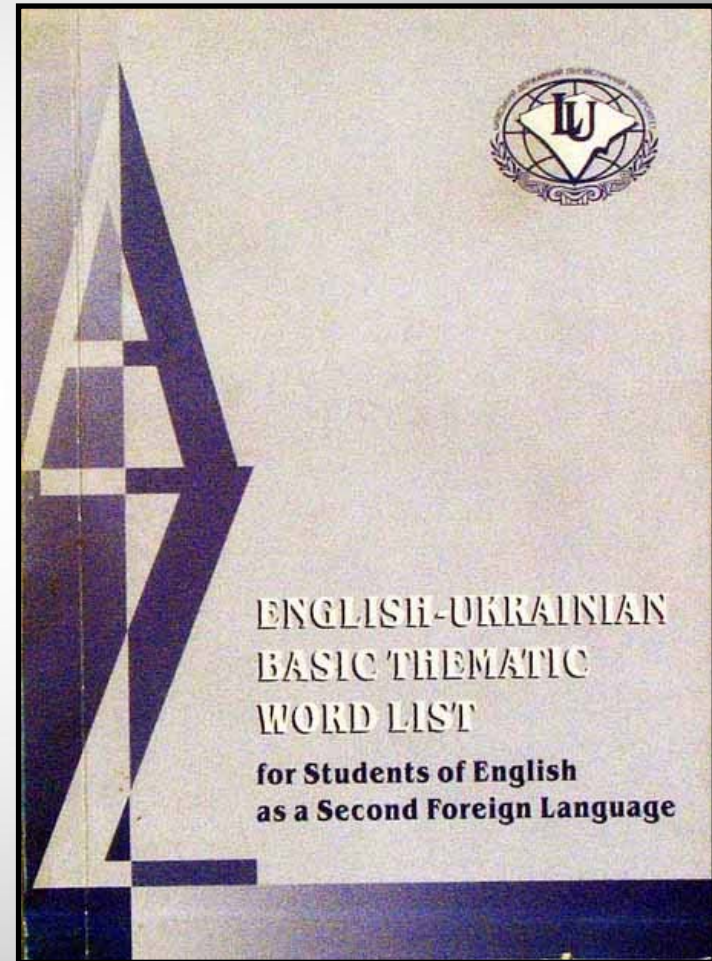
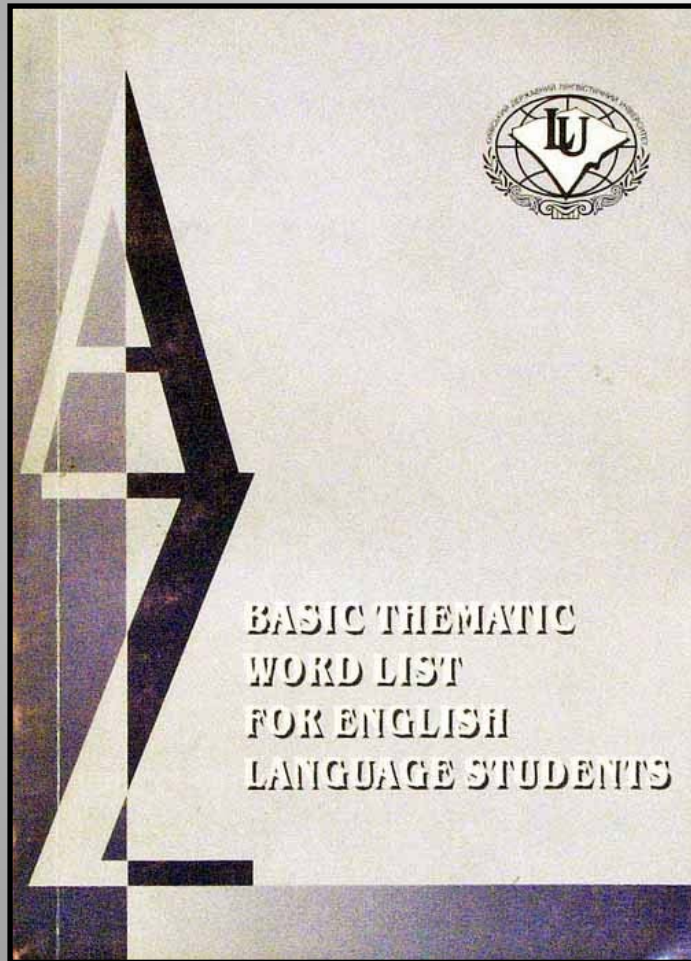
Мовні мінімуми

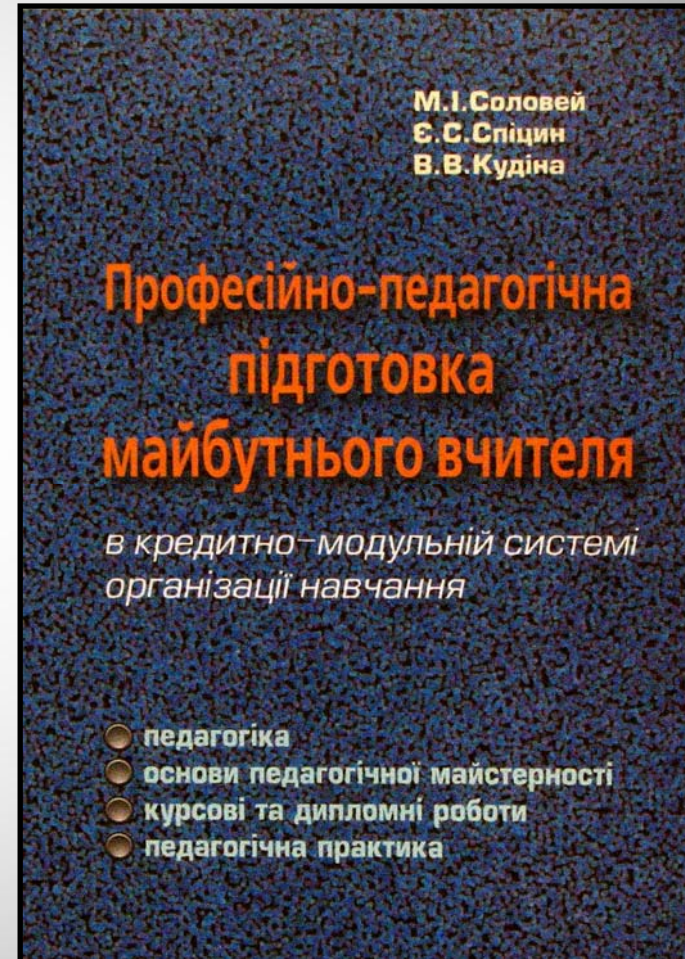
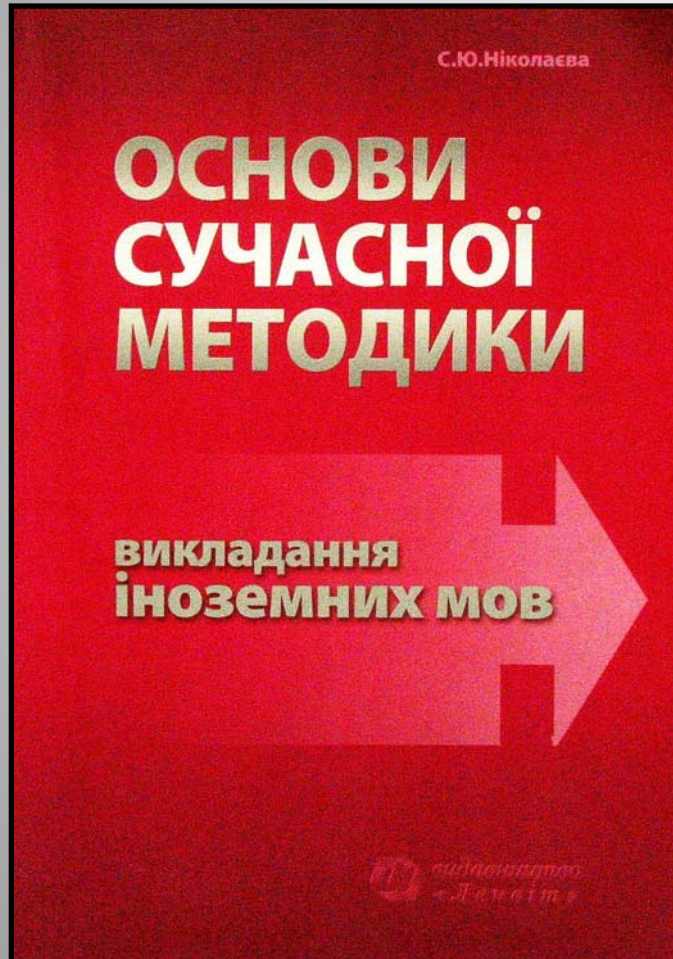
Лексичні мінімуми (ЛМ)

Курс	Рівень володіння загальноновживаною ІМ	Рівень володіння професійно орієнтованою ІМ
I II	B2 ЛМ університету + ЛМ Ради Європи	B2 ?
III IV	C1 ЛМ університету + ЛМ програм міжнародного тестування	C1 ?
V спец.	C2 ЛМ університету + ЛМ програм міжнародного тестування	C2 ?
V маг.	Не розроблено	C2 ?

Зразки лексичних мінімумів

5. В чому різниця між загальнодидактичними і методичними принципами навчання ІМ?

Загальнодидактичні принципи (П.) навчання ІМ

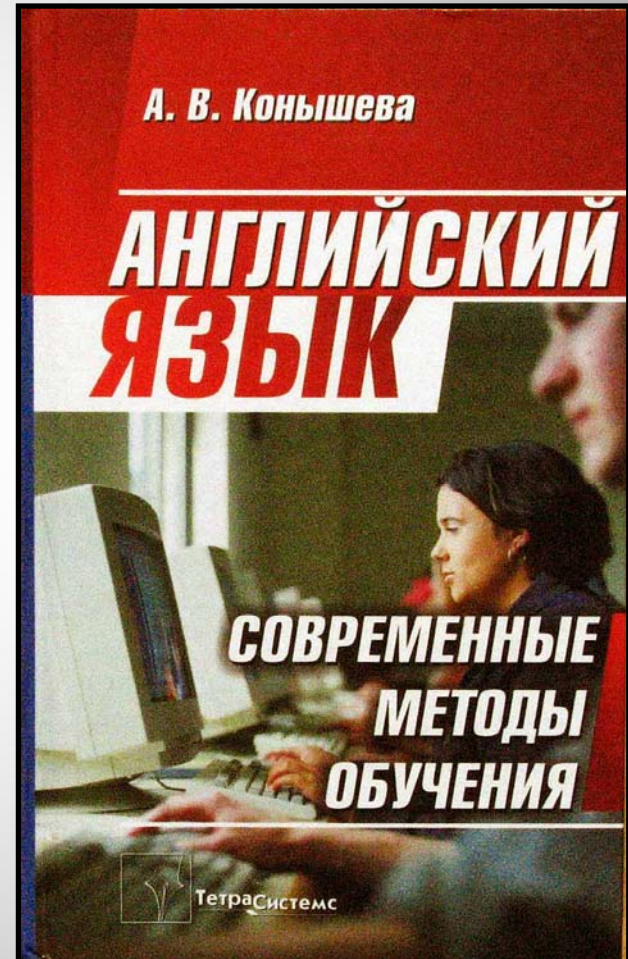
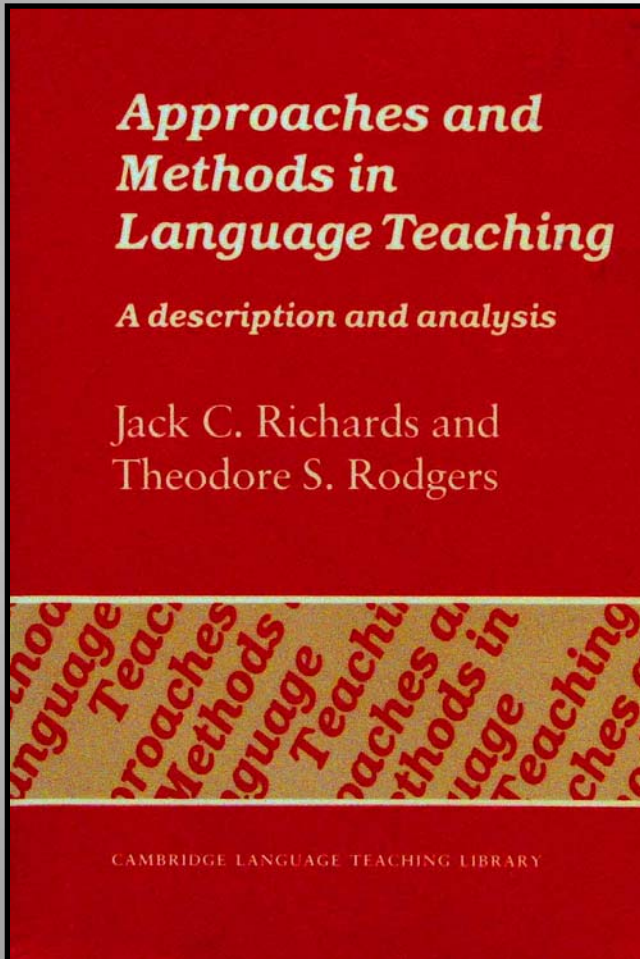
(за Н.Д. Гальсковою, Н.І. Гез, 2008 р.)

- **П.** особистісно орієнтованої спрямованості навчання
- **П.** свідомості
- **П.** творчого характеру навчання
- **П.** діяльнісного характеру навчання
- **П.** автономності навчання

Методичні принципи (П.) навчання ІМ

- П. комунікативності
- П. комунікативно спрямованого формування мовленнєвих навичок
- П. інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови
- П. взаємопов'язаного навчання мови і культури
- П. урахування рідної мови і культури
- П. домінуючої ролі вправ
- П. автентичності навчальних матеріалів
- П. професійної спрямованості іншомовного спілкування
- П. розвитку автономності студентів
- П. індивідуалізації розвитку вторинної мовної особистості

6. Який метод навчання ІМ вважається основним у сучасній методиці?

Метод навчання

Загальнодидактичне поняття

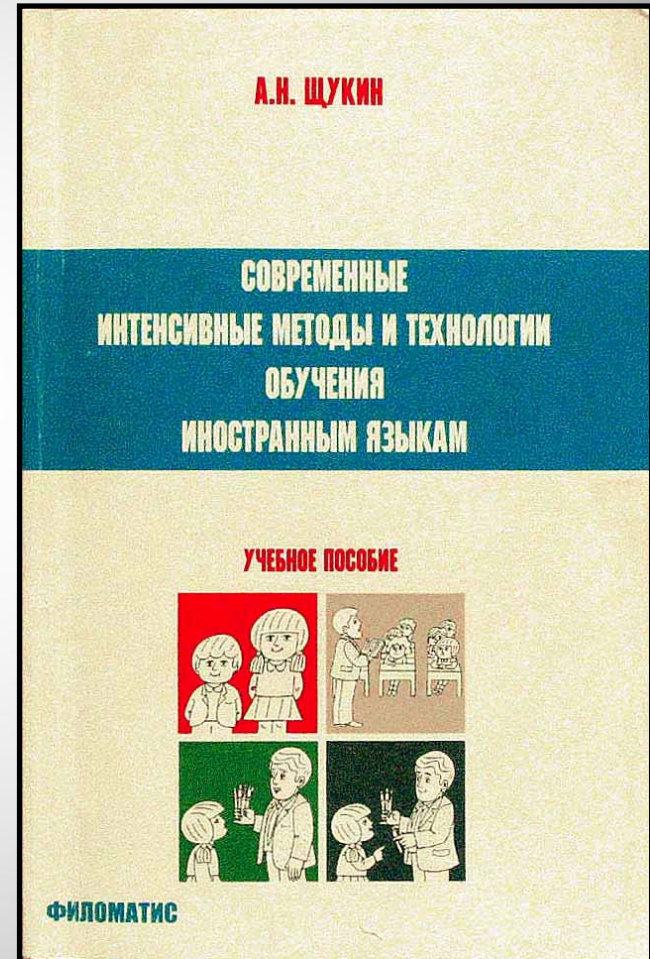
- **Сукупність способів** взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямованих на досягнення цілей освіти, виховання і розвитку

Методичне поняття

- **Напрямок** у навчанні ІМ у широкому значенні
- **Способи** формування у студентів різних компонентів міжкультурної комунікативної компетенції

Методи-напрями навчання ІМ

- Прямі
- Свідомі
- Комбіновані
- Інтенсивні

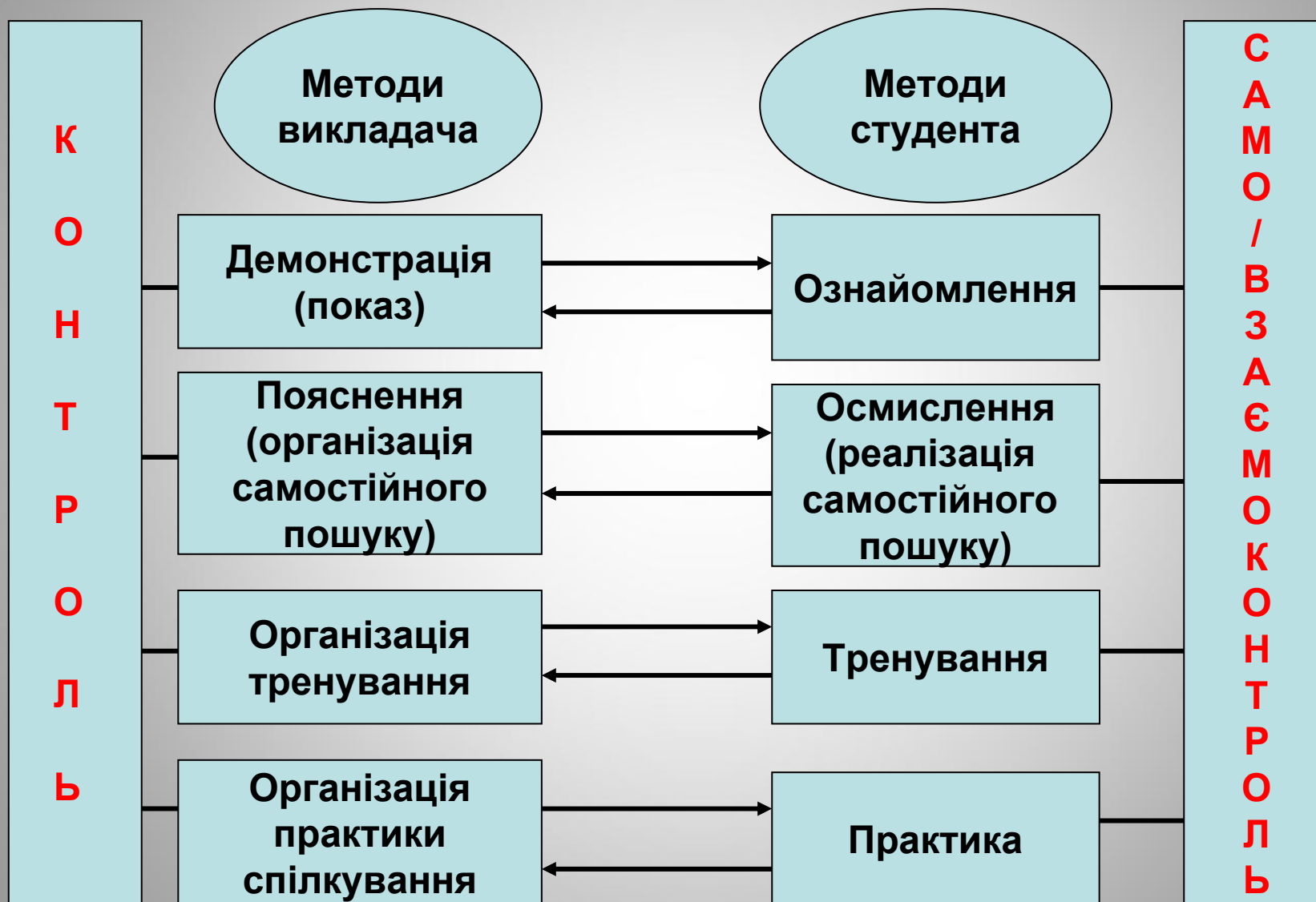

Принципи комунікативного методу (методичної системи) навчання ІМ

(за Ю.І. Пассовим, 1991 р.)

- **Мовленнєва спрямованість** навчального процесу
- **Індивідуалізація** процесу навчання ІМ при керівній ролі її особистісного аспекту як головного засобу створення мотивації та активності студентів
- **Функціональність**, яка забезпечує відбір іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації
- **Ситуативність**: засіб мовленнєвої стимуляції як умова розвитку мовленнєвих навичок
- **Новизна**: постійна зміна предмета розмови, обставин, завдань тощо

Методи навчання ІМ студентів мовних спеціальностей (метод-спосіб забезпечення взаємодії студента і викладача)

Прийоми реалізації інтерактивного навчання ІМ (прийом – елементарна методична дія)

Кооперативне навчання

- робота в парах
- робота у змінних трійках
- два-чотири-усі разом
- “карусель”
- робота в малих групах
- “акваріум”

Колективно-групове навчання

- обговорення проблеми всіма студентами
- “мікрофон”
- незакінчені речення
- “мозковий штурм”
- навчаючи – учусь
- “ажурна пилка”
- аналіз ситуації
- вирішення проблем
- “дерево рішень”

Ситуативне моделювання

- рольова гра
- ділова гра

Опрацювання дискусійних питань

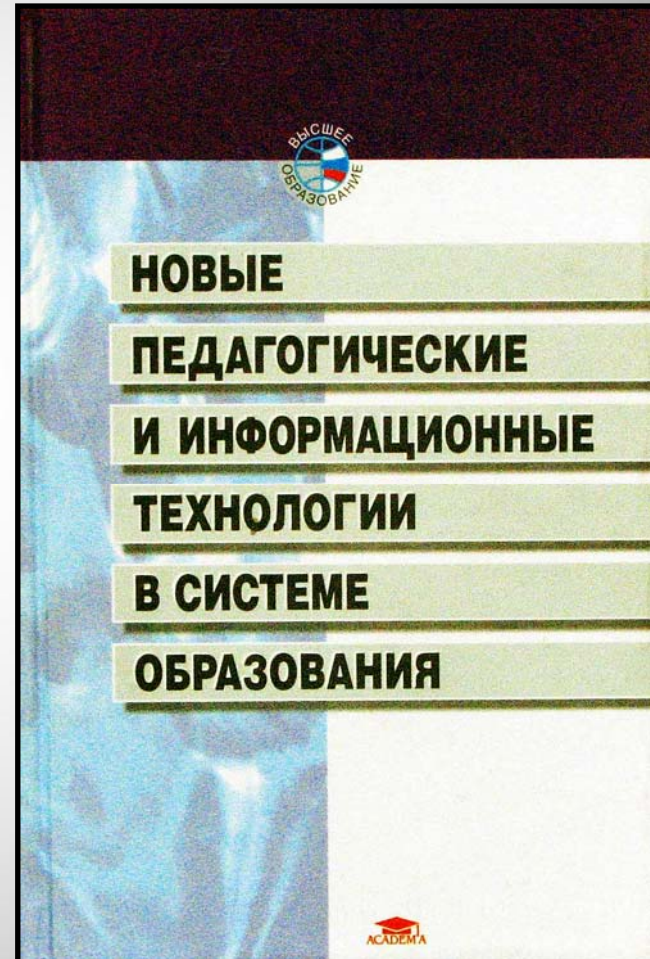
- метод “Прес”
- займи позицію
- зміни позицію
- неперервна школа думок
- дискусія
- дискусія – ток-шоу
- оцінювальна дискусія
- дебати

Технологія навчання ІМ

- **Визначення:** сукупність спеціально відібраних і розташованих у певному порядку прийомів роботи викладача, за допомогою яких досягаються поставлені на занятті цілі формування міжкультурної комунікативної компетенції з найбільшою ефективністю за мінімально можливою для їх досягнення періодом часу.

Основні характеристики технології навчання ІМ

- Результативність
- Економічність
- Ергономічність
- Вмотивованість

Модель навчання ІМ

- **Визначення:** Ідеальна (модельна) реалізація основних положень певного методу навчання у навчальному процесі.
- **Мета розробки:** Матеріалізувати запропоновану технологію навчання, яка відповідає певному методу.

7. Які засоби навчання ІМ відносяться до основних?

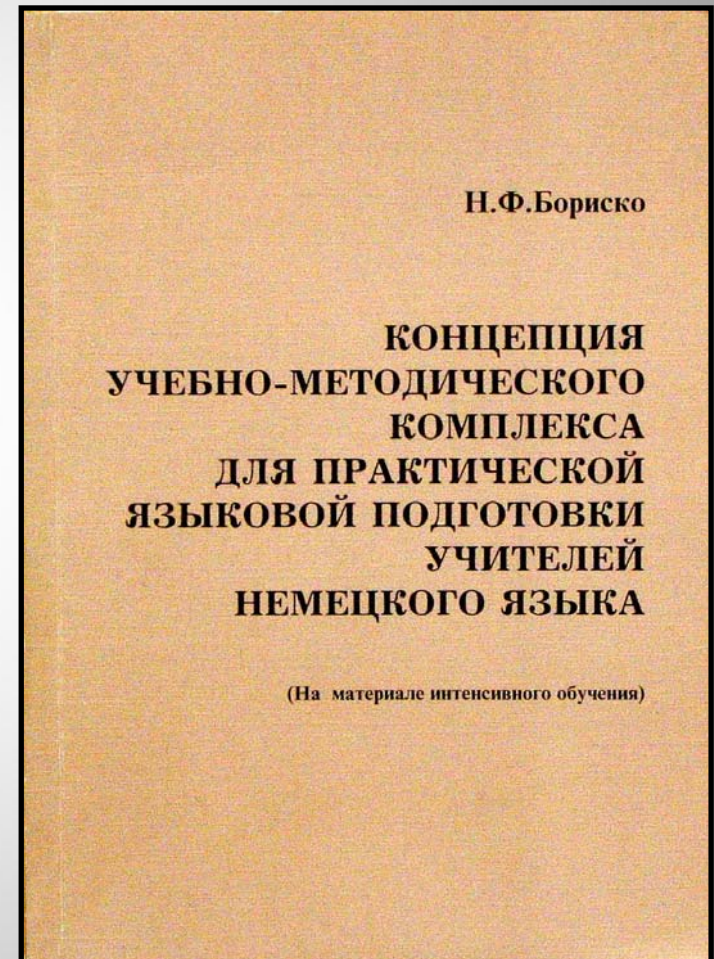

Засоби навчання ІМ

- **Визначення:** комплекс навчальних посібників і технічних пристроїв, за допомогою яких здійснюється керування діяльністю викладача з формування у студентів міжкультурної комунікативної компетенції і діяльністю студентів з оволодіння цією компетенцією.

Типології засобів навчання

- Для викладача, для студентів, для викладача і студентів
- Основні, допоміжні, додаткові
- Нетехнічні, технічні

Принципи (П.) створення системи засобів навчання

(за Є.С. Полат, 2002 р.)

- П. функціональності
- П. свідомості і творчої активності студентів
- П. наочності
- П. позитивного емоційного фону
- П. індивідуалізації та диференціації навчання

Засоби навчання ІМ студентів мовних спеціальностей

Державний стандарт підготовки викладача/перекладача

Типова і робоча модульна програми з ІМ

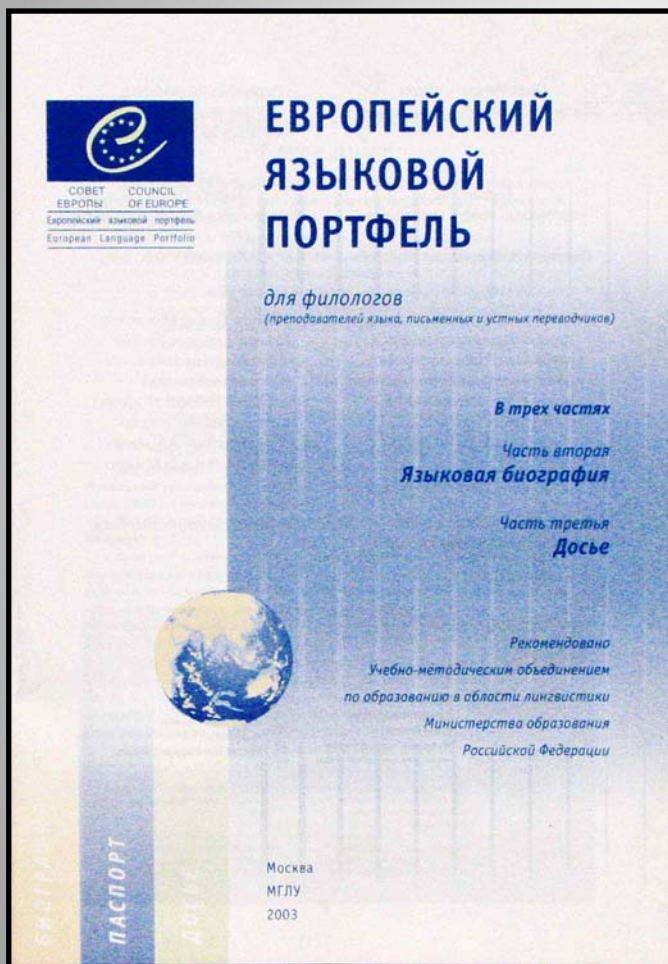
Навчально-методичний комплекс з ІМ

Типи складу НМК	Компоненти НМК (за Н.Ф.Бориско)		
	Обов'язкові	Факультативно-обов'язкові	Факультативні
Мінімально-необхідний	підручник, книга для викладача, аудіопосібник (1- 4/5 курси)		
Достатній	підручник, книга для викладача, аудіопосібник (1- 4/5 курси)	книга для читання, аудіовізуальний і комп'ютерний посібники (1- 4/5 курси)	
Повний	підручник, книга для викладача, аудіопосібник (1- 4/5 курси)	книга для читання, аудіовізуальний і комп'ютерний посібники (1- 4/5 курси)	книга для самостійної роботи, збірник тестів, глосарій, граматичний довідник, візуальний посібник (1- 4/5 курси)

Мовний портфель філолога як засіб навчання ІМ

- Новий технологічний **засіб навчання**, який сприяє розвитку як іншомовної комунікативної діяльності студентів, так і їх особистісному розвитку як суб'єктів освітнього процесу.
- **Пакет робочих матеріалів**, які відображають результати навчальної діяльності студентів.

Приклад мовного портфеля філолога

The image shows a self-assessment checklist for C2 writing and listening skills. It is titled 'Контрольный лист для самооценки C2 - письмо; C2_{сл} - аудирование' and 'Self-assessment checklist C2 - writing; C2_{sl} - listening'. The checklist is organized into two main sections: 'Профессионально-ориентированные языковые умения учителя/преподавателя языков' (Profession-specific language skills of language teachers) and 'АУДИРОВАНИЕ LISTENING'. Each section contains several statements in Russian and English, followed by a grid for self-assessment. The grid has 12 columns, with the first three columns labeled 1, 2, and 3, and the next three columns labeled 1, 2, and 3. The statements are:

- Я умею ясно и свободно в стиле, характерном для избранного жанра, писать рассказы и короткие истории о своем жизненном опыте. (I can write clear and smoothly-flowing stories and descriptions of my experience in a style appropriate to the genre adopted.)
- Я умею писать официальные письма. (I can write official letters.)
- Я умею обобщать информацию, полученную из различных источников и излагать ее в форме связного текста. (I can synthesize information from various sources, arranging it in a logical and coherent text.)
- Я могу различить на слух функциональные стили и жанры. (I can differentiate between the functional styles and genres of an orally presented text.)
- Я фиксирую на слух любое отклонение от литературной нормы. (I can take notice of any deviations from standard language.)
- Я замечаю любые, в том числе стилистические, неточности. (I can identify any inaccuracy (stylistic included).)
- Я могу выявить тонкие межкультурные различия. (I can identify subtle cross-cultural differences.)

At the bottom, there is a legend: 1 - Я, 2 - Мои преподаватели/ученики/другие, 3 - Мои цели. (1 - Me, 2 - Teacher/Other, 3 - My objectives)

8. Які організаційні форми навчання ІМ найбільш ефективні?

Організаційні форми навчання ІМ

- Аудиторне практичне заняття
- Позааудиторне практичне заняття (включаючи домашню підготовку)
- Лабораторне заняття
- Семінарське заняття
- Консультація
- Колоквіум
- Навчальна практика
- Залік
- Екзамен
- Співбесіда

Типи занять з ІМ за дидактичною функцією

Аудиторна робота

Типи інтегрованих практичних занять:

- 1) подача нового навчального матеріалу
- 2) тренування у спілкуванні
- 3) практика у спілкуванні

Позааудиторна робота

(1/3-2/3 навчальних годин від аудиторної роботи)

Типи позааудиторних занять :

- 1) спрямовані на оволодіння знаннями
- 2) спрямовані на оволодіння навичками мовлення
- 3) спрямовані на вдосконалення мовленнєвих навичок і розвиток умінь спілкування
- 4) спрямовані на комплексне оволодіння знаннями, мовленнєвими навичками і мовленнєвими вміннями
- 5) спрямовані на самоконтроль

Принципи модульного навчання ІМ

(за О.М. Солововою, 2008 р.)

- **Принцип** модульності структурного змісту
- **Принцип** гнучкості, динамічності, нелінійності
- **Принцип** рефлексивної діяльності та міждисциплінарності
- **Принцип (П.)** автономності навчання і рівної відповідальності (п. усвідомлення перспектив, п. всебічного методичного консультування, п. паритетності)

Принципи управління освітніми системами

- **Орієнтація на студента**
- **Лідерство**
- **Залучення викладачів**
- **Процесуальність**
- **Прийняття рішень на основі фактів**
- **Системність у менеджменті;
неперервне покращення результатів
роботи**
- **Взаємовигідні взаємини зі школами**

Умови успішної реалізації системи навчання ІМ

- Рівень сформованості у викладача міжкультурної комунікативної і методичної компетенцій
- Професійна спрямованість студентів
- Вмотивованість студентів і викладачів
- Обсяги навчального навантаження студентів і викладачів
- Рівень автономності студентів
- Ефективність роботи усіх служб навчального закладу

Яких знань Ви набули з цієї проблеми?

Знань про:

- 1) Підсистеми навчання іноземних мов (ІМ).
- 2) Узагальнену мету і результат навчання ІМ студентів мовних спеціальностей.
- 3) Цілі навчання ІМ студентів мовних спеціальностей.
- 4) Зміст навчання ІМ і культур.
- 5) Загальнодидактичні і методичні принципи навчання ІМ і культур.
- 6) Основний метод навчання ІМ і культур.
- 7) Засоби навчання ІМ і культур.
- 8) Найбільш ефективні організаційні форми навчання ІМ і культур.

Ваші запитання?

Дякую за увагу !

